

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

สมมุติฐานการศึกษาเรื่องนี้ตั้งไว้ว่า "คนกรุงเทพมหานครที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันจะมีเหตุ ลักษณะ และพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองในลักษณะที่แตกต่างกัน"

จากสมมุติฐานการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบการศึกษาและได้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น เพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน คือ มีเหตุ ลักษณะ และพัฒนาการแห่งความผูกพันในลักษณะที่แตกต่างกัน

พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมือง

จากการศึกษาวิจัยประเด็นนี้ของสมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ สมาชิกพรรคกิจสังคม และสมาชิกพรรคประชากรไทย ปรากฏว่า

1. ประเด็นพัฒนาความผูกพันพรรคการเมืองที่พัฒนามาจากกลุ่มหรือการสังกัดกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานการรองรับหรือสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนสังกัดนั้นปรากฏว่าสมาชิกพรรคการเมืองทั้งสามไม่ปรากฏความแตกต่างกันเลย กล่าวคือ สมาชิกพรรคการเมืองเหล่านั้นเข้าสังกัดพรรคการเมืองโดยมิได้อาศัยการสังกัดกลุ่มในลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด แม้มีสมาชิกบางส่วนบางคนสังกัดกลุ่มแต่มิใช่สังกัดกลุ่มที่เกี่ยวข้องสนับสนุนพรรคที่ตนสังกัดหรือกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง หรือแม้บางคนสังกัดพรรคการเมืองมาก่อนแล้วย้ายมาสังกัดพรรคในปัจจุบันก็เชื่อว่าพรรคการเมืองก่อนนั้นสนับสนุนหรือแปรมาเป็นพรรคที่ตนสังกัดปัจจุบันก็หามิได้

พัฒนาการความผูกพันพรรคการเมืองที่มาจากประเด็นนี้ขาดหายไป อาจเนื่องมาจากสภาพของการเมืองไทย ตลอดถึงการเกิดขึ้นและพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยที่พรรคการเมืองไทยขาดกลุ่มผลประโยชน์สนับสนุน ซึ่งแทบทุกพรรคมักจะอยู่ในสภาพที่โดดเดี่ยวไม่มีฐานรองรับ ¹ / ขาดหลักการรวมกลุ่มที่เป็นสายโยงแห่งการยึดเหนี่ยวให้เข้าร่วมกันเป็นพรรคการเมือง ² / เมื่อเป็นเช่นนี้ พัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองของสมาชิกพรรคจึงไม่ปรากฏว่าเกิดจากประเด็นนี้แต่อย่างใด กลุ่มจึงไม่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของสมาชิกพรรคการเมืองที่จะเชื่อมโยงเข้าหาพรรคการเมืองได้ ดังนั้นประเด็นนี้จึงเป็นปัญหาใหญ่ เป็นเรื่องของลักษณะ โครงสร้างทางสังคมและการเมืองไทยเลยทีเดียว ว่าทุกวันนี้พรรคการเมืองไทยเกิดขึ้นและพัฒนาไปมักไม่เป็นไปตามอย่างที่ทฤษฎีแนวความคิดตะวันตก / พรรคการเมืองไทยยังเป็นพรรคที่เกิดขึ้นมาจากตัวบุคคลเพียงไม่กี่คนบรรดาให้ชื่อแล้วขยายฐานลงสู่ข้างล่าง (ซึ่งส่วนมากขยายได้ไม่มากนัก) พรรคขาดการสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์ จึงทำให้พรรคการเมืองไทยมีลักษณะการรวมกลุ่มของบุคคลเฉพาะที่เป็นนักการเมืองหรือใกล้ชิดกับวงการเมืองเท่านั้น ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสร่วมดำเนินการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ต่างประเทศ ³

ดังนั้นประเด็นนี้พัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองของสมาชิกที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันจึงไม่ปรากฏ กล่าวคือ พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพฯมหานครมิได้พัฒนาการมาจากความผูกพันกลุ่ม (group identification) มาก่อน จึงแย้งกับสมมุติฐานเพราะสมาชิกพรรคการเมือง

¹ อุทัย หิรัญโต, "ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย", วารสารสังคมศาสตร์ 9 (กรกฎาคม 2515), หน้า 98.

² พลศักดิ์ จิรโกศิริ, พรรคและกลุ่ม (กรุงเทพฯมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์, 2523), หน้า 85.

³ อุทัย หิรัญโต, "ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย," หน้า 99.

ที่แตกต่างกัน ต่างก็ไม่ได้พัฒนาการมาจากประเด็นนี้

2. พัฒนาการแห่งความผูกพันสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ทางการ เมืองในรูปของกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதองสังคม ในประเด็นที่ตองการที่จะพิสูจน์ว่าบรรดาสถาบันต่าง ๆ ที่อยู่ในกระบวนการกล่อมเกลานั้น ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน มีส่วนหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจผูกพันพรรคการเมืองหรือเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือไม่มากกว่าจะดูว่าชั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการนั้นมีส่วนสร้างการเรียนรู้และความผูกพันพรรคการเมืองหรือไม่ อย่างไร เพราะนั่นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ตองตรวจสอบให้ละเอียดถี่ถี่

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ปรากฏว่าพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคของสมาชิกที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน มีทั้งยืนยันสมมุติฐานบางส่วน และแย้งสมมุติฐานบางส่วน ที่แย้งสมมุติฐาน คือ สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันต่างได้รับอิทธิพลจากสถาบันต่าง ๆ ในการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกพรรคเหมือนกันหมด และที่ยืนยันสมมุติฐานคือ สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกันได้รับอิทธิพลจากสถาบันต่าง ๆ ดังกล่าวมาน้อยแตกต่างกัน ซึ่งหากดูตัวเลขแสดงปริมาณที่สมาชิกได้รับอิทธิพลจากสถาบันต่าง ๆ จะเห็นไคชัดทีเดียวไม่ว่าสถาบันใด

อย่างไรก็ตาม สถาบันทั้งหลายที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ จะพบว่าไม่ว่าสมาชิกพรรคการเมืองใดจะได้รับอิทธิพลทางสถาบันที่มีปริมาณใกล้เคียงกันในบางสถาบันคือ กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพเดียวกัน เพราะไคมีโอกาสพบปะพูดคุยในทางการ เมืองที่นำเชื่อถือและสนิทสนมกันมากกว่าสถาบันอื่น ทั้งนี้รวมทั้งได้รับข้อมูลข่าวสารของพรรคการเมืองจากเพื่อนที่สังกัดอยู่ก่อนแล้วแจ้งให้ทราบเป็นพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ๆ ด้วยกัน ทำให้ได้รับอิทธิพลต่อการตัดสินใจเป็นอย่างมาก

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งของอิทธิพลทางสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันเบื้องต้นในสังคม และโรงเรียนซึ่งในประเด็นนี้ตัวแปรสำคัญ

ที่เข้ามามีส่วนในการพิจารณาถึงการตัดสินใจ คืออายุหรือความยาวนานของพรรคที่เป็นที่รู้จักของคนกรุงเทพมหานคร กรณีนี้พรรคประชาธิปัตย์มีความสำคัญเป็นพิเศษ สังเกตได้จากตัวเลขจะมีลักษณะกระจายตัวของสถาบันมีมากกว่าพรรคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัดไม่ว่าสถาบันใดก็ตาม ยกเว้นสื่อมวลชน ซึ่งต่ำกว่าพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งอายุพรรควายาวนานเท่าไรความรู้สึกมักคุ้นมีมากขึ้น อิทธิพลของสถาบันต่าง ๆ มีแนวโน้มต่อการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้มากขึ้น เพราะสถาบันทั้งหลายที่มีอยู่ได้ก่อให้เกิดการรับรู้หรือเรียนรู้และสื่อสารการเรียนรู้ในทางการเมืองได้มากขึ้นในกระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมือง

3. พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองเนื่องมาจากสภาพการณ์ทางการเมืองที่กระตุ้นและเอื้ออำนวยให้ไม่ว่าเหตุการณ์ทางการเมือง เช่นกรณี 14 ตุลาคม 2516 หรือกฎหมายพรรคการเมือง เปิดโอกาสให้มีพรรคการเมืองถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกพรรคการเมืองบางส่วนซึ่งมีความสนใจทางการเมืองอยู่แล้ว แต่ไม่มีโอกาสเหมาะสม ประเด็นนี้จึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งนอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น สมาชิกบางส่วนนี้มีปรากฏทุกพรรคการเมือง

สภาพการณ์เช่นนี้มีปรากฏเสมอเป็นความกตัญญูอย่างหนึ่งในสถานการณ์การเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนาที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งที่รู้และเข้าใจและต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อไรก็ตามที่ระบบการเมืองเปิดโอกาสให้บ้าง จะค่อยเหตุสุดวิสัยก็ตามประชาชนก็จะแสดงออก ด้วยเหตุนี้สมาชิกพรรคการเมืองบางส่วนของผู้ทุกพรรคอาศัยเหตุดังกล่าวเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

ดังนั้น สภาพการณ์การเมืองที่กระตุ้นและเอื้ออำนวยให้เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการผูกพันพรรคการเมืองนอกเหนือจากทั้งสองประเด็นข้างต้น

เหตุแห่งการผูกพันพรรคการเมือง

ในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมือง เป็นการศึกษาวิจัยมุ่งที่จะทราบบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งได้

เริ่มต้นผูกพันพรรคการเมืองนั้นอย่างไร

สรุปผลจากการที่ไคม์มีการวิจัยไปแล้วนั้น ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าที่ผูกพันพรรคการเมืองใดก็ตามเป็นการเฉพาะนั้น ผูกพันกับอะไรกับพรรคการเมืองนั้น ๆ จากการศึกษาวิจัยข้างต้นเป็นเพียงการมองแค่จุดเริ่มต้นและดำเนินไปในขอบข่ายของพรรคการเมืองที่บุคคลนั้น ๆ ผูกพันด้วย แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าพรรคการเมืองที่ว่านั้นมีอะไรที่สมาชิกผูกพันด้วยอย่างแท้จริง

ดังนั้น ผลการศึกษาวิจัยประเด็นนี้เป็นการแสดงถึงข้อเท็จจริงที่สมาชิกพรรคการเมืองได้รับรู้เรียนรู้พรรคการเมืองในส่วนลึกลงไปในหลักการของพรรคการเมือง โดยเฉพาะ ซึ่งในการศึกษานี้ได้นำเอาอุดมการณ์ นโยบาย และผู้นำพรรคการเมืองมาเป็นตัวแปรที่แสดงชี้ชัดในการผูกพันพรรคการเมือง และตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้เมื่อแยกประเด็นออกมาคือ สมาชิกพรรคการเมืองที่ต่างกันจะมีเหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมืองในลักษณะที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกันมีเหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมืองที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการแย้งกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ สมาชิกพรรคการเมืองทั้งสามสังกัดพรรคการเมือง อาศัยทั้งอุดมการณ์ นโยบาย และผู้นำพรรคเป็นเหตุแห่งการผูกพันทั้งหมด แต่มีความแตกต่างในระดับของการเน้นหรือนำหนักที่เรียงลำดับในลักษณะต่อไปนี้

1. กรณีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเน้นอุดมการณ์ ประชาธิปไตยเป็นหลักแรกของการผูกพันพรรคและมีนโยบายและผู้นำพรรคมาเป็นอันดับรอง
2. กรณีสมาชิกพรรคกิจสังคม เน้นนโยบายพรรคเป็นอันดับแรกและผู้นำพรรค ปรัชญา อุดมการณ์มาเป็นอันดับรองเป็นส่วนใหญ่
3. กรณีสมาชิกพรรคประชากรไทย ผู้นำพรรคหรือหัวหน้าพรรคเป็นอันดับแรก นโยบาย และอุดมการณ์ของพรรคเป็นอันดับรอง

ดังนั้น ผลการวิจัยจึงแย้งกับสมมุติฐานในประเด็นหลัก ๆ แต่ไม่แย้งใน
ระดับหรือนำหนักซึ่งเป็นประเด็นย่อย ๆ ของประเด็นหลัก

ลักษณะความผูกพันพรรคการเมือง

ลักษณะความผูกพันพรรคการเมืองถือว่าเป็นการแสดงออกหรือพฤติกรรมที่
ชัดเจนของการผูกพันพรรคการเมือง

สมมุติฐานสำหรับประเด็นนี้คือ สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมือง
ที่แตกต่างกันจะมีลักษณะแห่งความผูกพันพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาวิจัยเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานดังกล่าว ปรากฏผลว่า สมาชิก
พรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมีลักษณะของความผูกพันพรรคการเมือง
ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการแย้งกับสมมุติฐาน กล่าวคือ ไม่มีความแตกต่างกันในลักษณะ
ของความผูกพันพรรคการเมือง แต่จะมีบางประเด็นเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งภายใต้ประเด็น
ใหญ่ จะมีความแตกต่างบ้าง มีรายละเอียดดังนี้

ก. ความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมือง

1. ความสามารถในการระบุตำแหน่งฐานะและบทบาทของสมาชิกที่
สังกัดพรรคการเมืองของตน สมาชิกพรรคการเมืองทั้งสามสามารถระบุฐานะตำแหน่ง
ของตนได้ว่าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดในปัจจุบัน

ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกที่มีต่อพรรคการเมืองในฐานะสมาชิกใน
สังกัดพรรค ปรากฏว่าสมาชิกมีบทบาทในกิจกรรมเบื้องต้นหรือข้างสังเวียนในระดับสูง
(บ่อยครั้ง) เช่นเดียวกับทุกพรรค แต่จะมีกิจกรรมที่สมาชิกมีบทบาทที่ต่ำลงเรื่อย ๆ
ในลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมเชื่อมคอและกิจกรรมในสังเวียน แต่
ก็เชื่อว่าจะไปทุกกิจกรรม ภายในกิจกรรมเหล่านั้นก็ปรากฏว่ามีกิจกรรมบางอย่างซ่อน
อยู่ภายในซึ่งสมาชิกมีบทบาทสูง เช่น การปิดโปสเตอร์ การแจกใบปลิวหาเสียง เป็นต้น
นั้นก็แสดงว่าบางกิจกรรมสมาชิกก็ยังมีความสำคัญสูง ทั้งนี้ก็เพราะว่าฐานะตำแหน่ง โอกาส
ของสมาชิกมาเป็นตัวกำหนดให้มีลักษณะบทบาทมีมากน้อยต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม

กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ สมาชิกก็ควรมีบทบาทพอสมควร ควรแก่ฐานะสมาชิกโดยทั่ว ๆ ไปจะพึงมี

ประเด็นของความสามารถในการระบุตำแหน่งฐานะบทบาทของบุคคลสำคัญ หรือระดับสูงของพรรค เช่น ระดับบริหารพรรค ว่าสามารถระบุได้หรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกพรรคการเมืองทั้งหมดทุกพรรคสามารถระบุบุคคลสำคัญ ๆ ในพรรคได้ เช่น หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค (บางคน) ยกเว้นตำแหน่งเลขาธิการพรรคหรือโฆษกพรรค ค่อนข้างรู้จักน้อยและสามารถระบุบทบาทหรือหน้าที่ของบุคคลในตำแหน่งเหล่านั้นได้บ้างบางประการ ที่สำคัญ ๆ ได้ อีกด้วยจะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่สามารถระบุได้ครบประเด็นคำถาม ซึ่งก็มีกระจายไปทุกพรรคเช่นกัน

2. ความสามารถระหนักถึงระยะความใกล้ชิดกับพรรคการเมืองมีประเด็นที่มีรายละเอียดดังนี้

2.1 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพรรคการเมืองและความจำเป็นของพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยกันทุกพรรคคือพอสมควร คือ พรรคการเมืองเป็นที่รวมกลุ่มบุคคลที่มีแนวความคิดใกล้เคียงกันเพื่อบริหารประเทศ เพื่อประโยชน์ของประชาชน และมีความจำเป็นอย่างยิ่งในระบบประชาธิปไตยที่ต้องมีพรรคการเมืองทำการแทนประชาชนในทางการเมือง

2.2 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกันมีความเข้าใจในอุดมการณ์พรรคการเมืองคือพอสมควร สมาชิกพรรคประชาธิปไตยมีความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพภายในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเช่นเดียวกับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ที่มีความเข้าใจในอุดมการณ์ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและสมาชิกพรรคกิจสังคมกล่าวถึงอุดมการณ์ดังกล่าวในระดับที่น้อยกว่าสมาชิกพรรคการเมืองทั้งสอง เมื่อเปรียบเทียบกัน

2.3 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกันมีความรู้ความสามารถเข้าใจนโยบายพรรคการเมือง สมาชิกพรรคประชาธิปไตยระบุนโยบายของพรรคได้น้อย ต่างจากสมาชิกพรรคกิจสังคมและประชาธิปัตย์ ระบุได้มากกว่าและส่วนใหญ่แสดงว่าพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์มีนโยบายเป็นตัวเชื่อมโยงสมาชิกให้ผูกพันมากกว่าสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีอุดมการณ์เป็นเครื่องเชื่อมโยง

3. ความสามารถในการพิจารณาผลกระทบระหว่างตนกับพรรคการเมือง เพื่อเป็นการตรวจสอบดูว่าสมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันได้รับผลกระทบจากพรรคการเมืองอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ อย่างไร และสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงภายในพรรคหรือการเปลี่ยนแปลงฐานะตำแหน่งตนเองอันมีผลกระทบต่อพรรคหรือไม่ ผลการวิจัยปรากฏว่า

3.1 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันได้ให้หลาย ๆ อย่างแก่พรรคการเมืองที่ตนสังกัด โดยเฉพาะได้ทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกพรรคการเมืองพึงทำและสามารถกระทำได้ โดยเฉพาะทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ได้ดีพอสมควรในลักษณะใกล้เคียงกันทุกพรรค การทำหน้าที่หรือบทบาทถือเป็นการให้กับพรรคการเมือง จุดสำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวแปรให้สมาชิกได้ทำให้กับพรรคมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับฐานะ ตำแหน่งและโอกาสของสมาชิกที่แตกต่างกัน

3.2 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันต่างได้รับสิ่งสำคัญสองประการ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่เป็นรูปธรรมคือ เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของการทำให้รู้จักพรรคการเมืองของตนในแง่มุมต่าง ๆ เป็นประจำ สิ่งที่เป็นนามธรรมคือการได้รับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง พรรคการเมืองทำให้มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น เหล่านี้ถือว่าสมาชิกได้รับจากพรรคการเมืองที่ตนสังกัด

3.3 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมีความคาดหวังจากพรรคการเมืองที่ตนสังกัดเช่นเดียวกันคือ คาดหวังที่จะเห็นพรรคการเมืองของตนมีความมั่นคงก้าวหน้าและสามารถนำนโยบายที่ได้แถลงไว้กับประชาชนไปปฏิบัติให้ได้ผล และการเป็นรัฐบาลเสียงข้างมากในสภา มีบางส่วนบางท่านเท่านั้นที่คำนึงถึงเรื่องส่วนตัว ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับฐานะตำแหน่งที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เช่น ส.ส. คาดหวังว่าจะมีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในพรรคและที่สำคัญตำแหน่งบริหารในรัฐบาล

3.4 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันรู้สึกผิดหวังค่อนข้างมาก โดยเฉพาะความผิดหวังจากความคาดหวังดังที่กล่าวแล้วเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม สมาชิกพรรคการเมืองก็มีความเข้าใจสถานการณ์การเมืองไทย แต่มีสมาชิกพรรคบางส่วนที่ผิดหวังค้างออกไป เช่น สมาชิกพรรคประชากรไทยคับแค้นใจที่พรรค

ไม่ยอมใ้การถูกกล่าวหาเพียงพอ และสมาชิกพรรคทั้งหมดในบางส่วนเห็นว่าพรรคให้ความสนใจและเอาใจใส่สมาชิกพรรคไม่ได้ดีเท่าที่ควร ในแง่ความดีของการเอาใจใส่ดูแลไม่ว่าการให้ความรู้ การติดต่อสื่อสารและการติดตามสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

3.5 สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมองเห็นการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นภายในพรรคการเมืองที่ตนสังกัด

3.5.1 การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งบุคคลสำคัญในพรรค เช่น เลขาธิการพรรคคนก่อนเป็นใคร คนปัจจุบันเป็นใคร สมาชิกทุกพรรค คอบบุคคลในตำแหน่งนี้ได้ค่อนข้างน้อยโดยส่วนใหญ่ มีเพียงส่วนน้อยที่สมาชิกคอยได้ทั้งคนปัจจุบันและคนก่อนกระจายไปทุกพรรค

3.5.2 การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สำคัญ ๆ ของพรรค สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองแตกต่างกันตอบไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ (เกือบทั้งหมด) ว่ามีการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือไม่ แต่ถามความเข้าใจของสมาชิกว่า หากจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากนโยบายของพรรคการเมืองยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาให้บรรลุผลได้ นโยบายนั้นก็ยังคงสภาพเพื่อรอโอกาสจะนำไปใช้ โดยเฉพาะสมาชิกพรรคกิจสังคมไม่เห็นว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างไร นโยบายหลัก ๆ ยังคงมีต่อไป

3.5.3 การมองเห็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของพรรคการเมืองเท่าที่เป็นมาในลักษณะต่าง ๆ กัน สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์มองเห็นว่าแต่ก่อนนี้คือปี 2526 พรรคประชาธิปัตย์เป็นทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ปัจจุบันพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคร่วมรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่นเดียวกับพรรคกิจสังคมและพรรคประชากรไทย

สภาพของพรรคในการเป็นรัฐบาลร่วมเช่นนี้ สมาชิกเข้าใจดีว่าไม่สามารถนำนโยบายของตนไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นรัฐบาลสมถั่งกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามความเข้าใจของสมาชิกบางส่วนของบางพรรคมองเห็นว่านโยบายจะปฏิบัติได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับพรรคหรือสถานะของพรรคทั้งหมด แต่ควรที่จะอยู่ที่ระบบการทำงานด้วย สมาชิกพรรคประชากรไทยบางส่วนยอมรับว่าหัวหน้าพรรคมีส่วนสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งต่างกับสมาชิกพรรคกิจสังคมและประชาธิปัตย์มองว่าควรยึดถือระบบความ

รับผิดชอบร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นโกลาหลที่ต้องใช้การประนีประนอมการทำงานเพื่อให้นโยบายมีผลในทางปฏิบัติได้

นอกจากนี้สมาชิกบางส่วนของผู้ชมมองว่าพรรคมีความแปรปรวนภายในอยู่พอสมควร สมาชิกระดับสูงหรือใกล้ชิดกับพรรคบางท่านทำให้ภาพพจน์ของพรรคเสียไป ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสมาชิกพรรคโดยทั่ว ๆ ไป

3.5.4 ความรู้สึกต่อการถูกกล่าวโจมตีพรรคการเมืองที่สังกัดจากบุคคลภายนอกกว่ามีความรู้สึกอย่างไรในประเด็นต่าง ๆ ที่พรรคได้รับการกล่าวหา ซึ่งไม่เป็นมงคลต่อพรรคนัก จะช่วยเหตุใดก็ตามในลักษณะประเด็นที่พรรคได้รับที่แตกต่างกัน พรรคประชาธิปไตยถูกกล่าวหาว่าเป็นพรรคของคนภาคใต้มากกว่า พรรคกิจสังคมขอหาเสียงโดยไม่คำนึงถึงนโยบายประกันราคาข้าวเปลือกซึ่งก็รู้ว่าไม่ได้ผล พรรคประชากรไทยถูกกล่าวหาว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันในโครงการต่าง ๆ ที่พรรคทำ เป็นต้น

สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมีความรู้สึกต่อประเด็นที่ถูกกล่าวหาโดยถ้วนทั่ว และกล่าวตอบโต้ข้อกล่าวหาต่าง ๆ นั้น ตามลักษณะและความเข้าใจในแต่ละประเด็น แต่ละพรรคที่ได้รับแตกต่างกันออกไป สมาชิกโดยส่วนใหญ่ทั้งสมาชิกพรรคประชาธิปไตยไม่สบายใจ เป็นการสร้างความรู้สึกแตกแยกภายในพรรค สมาชิกพรรคกิจสังคม ไม่พอใจที่คนเข้าใจการกระทำของพรรค แต่ก็เป็นเจตนาารมณ์ของพรรค และสมาชิกพรรค ประชากรไทยรู้สึกไม่พอใจเป็นการกล่าวหาและมีอคติไม่ให้ความเป็นธรรมแก่พรรค

อย่างไรก็ตาม สมาชิกพรรคบางส่วนของผู้ชมมีความรู้สึกเฉยต่อประเด็นนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องการเมืองที่ต้องเข้าใจและเข้าใจให้ไต่มากกว่าจะก้าวร้าวโดยไม่จำเป็น

3.6 ประเด็นผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงฐานะตำแหน่งของตนในการเป็นสมาชิกให้สูงขึ้นซึ่งมีผลกระทบต่อพรรค ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกพรรคโดยส่วนใหญ่ (เกือบทั้งหมด) ของทุกพรรคมีการเปลี่ยนแปลงฐานะตำแหน่ง บทบาทตนเองน้อยมาก นอกจากมีบทบาทที่กระตือรือร้นเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดของส่วนตัวและทางการเมือง เมืองยังไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกโดยส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงฐานะตำแหน่ง

บทบาทที่สูงกว่าการเป็นสมาชิกขรรคสามัญ มีสมาชิกพรรคเพียงเล็กน้อยที่ขยันฐานะ
ตำแหน่งสูงขึ้นไปจากการเป็นสมาชิกสามัญกลายเป็นผู้สมัครหรือ ส.ส.ในพรรค

ดังนั้น เมื่อพิจารณาผลการวิจัยความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมืองที่สมาชิก
สังกัดแย้งกับสมมุติฐานทั้งหมด เพราะสมาชิกพรรคที่สังกัดพรรคการเมืองที่ต่างกันไม่มี
ความแตกต่างในลักษณะความผูกพันพรรคการเมืองทั้งหมด มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย
ในประเด็นย่อย ๆ ของประเด็นหลัก

ข. ความรู้สึกที่ดีต่อพรรคการเมือง

กล่าวโดยสรุปก็คือว่า ผลการวิจัยในประเด็นนี้มีลักษณะที่แย้งกับสมมุติฐานที่ตั้ง
ไว้ กล่าวคือ สมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมีความรู้สึกที่ดีต่อ
พรรคการเมืองที่ตนสังกัดเหมือนกันเกือบทั้งหมดหรือมีความแตกต่างกันในความรู้สึกเช่นนั้น
น้อยมากหรือแทบไม่มีเลย สมาชิกพรรคการเมืองมีความรู้สึกที่ดีในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. มีความเชื่อมั่นในพรรคการเมืองที่ตนสังกัดว่า ไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลง
พรรคคราวใดที่ไม่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ นโยบาย หรือผู้นำพรรคซึ่งตรงกับคน แม้บางพรรค
ยึดมั่นในผู้นำพรรคอยู่ เช่น กรณีพรรคประชากรไทยในลักษณะที่ว่า หากเปลี่ยนผู้นำก็จะ
เปลี่ยนพรรคไปด้วยก็ตาม แต่หากตรวจสอบจริง ๆ แล้วมีเพียงส่วนน้อยภายในพรรคนั้น
เท่านั้นที่ปรากฏลักษณะเช่นนั้น โดยส่วนใหญ่ยังยึดมั่นหลักการสำคัญ ๆ ของพรรคเป็นหลัก
นั้นก็แสดงว่า สมาชิกพรรคยังเชื่อว่าพรรคนั้นยังมีความมั่นคงในหลักการที่จำเป็นที่พรรค
สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากจนเกินไป

2. มีความคิดที่ดีและมีเหตุผล โดยยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยเป็น
เหตุผลสำคัญไม่ว่าคำเนิการใด ภายในพรรคหรือภายนอกพรรคโดยถือหลักการมติเสียง
ส่วนใหญ่หรือการยึดกฎระเบียบวินัยพรรค เป็นต้น

3. หักคะแนนที่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นเสนอแนะ แสดง
ความคิดเห็นต่อพรรคการเมือง เพราะถือว่่าเป็นภารกิจที่รับผิดชอบที่มีต่อพรรค และไม่
ถือว่าการแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นการสร้างความแตกแยก แต่เป็นความเข้าใจใน
หลักการของระบอบประชาธิปไตย

4. มีความสำนึกที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ดีต่อพรรคพร้อมที่จะปฏิบัติตามมติของ
พรรค แม้ไม่เห็นด้วยเพราะถือความเสียงส่วนใหญ่ แม้มีบางส่วนเห็นว่ามตินั้นอาจเป็นพวก

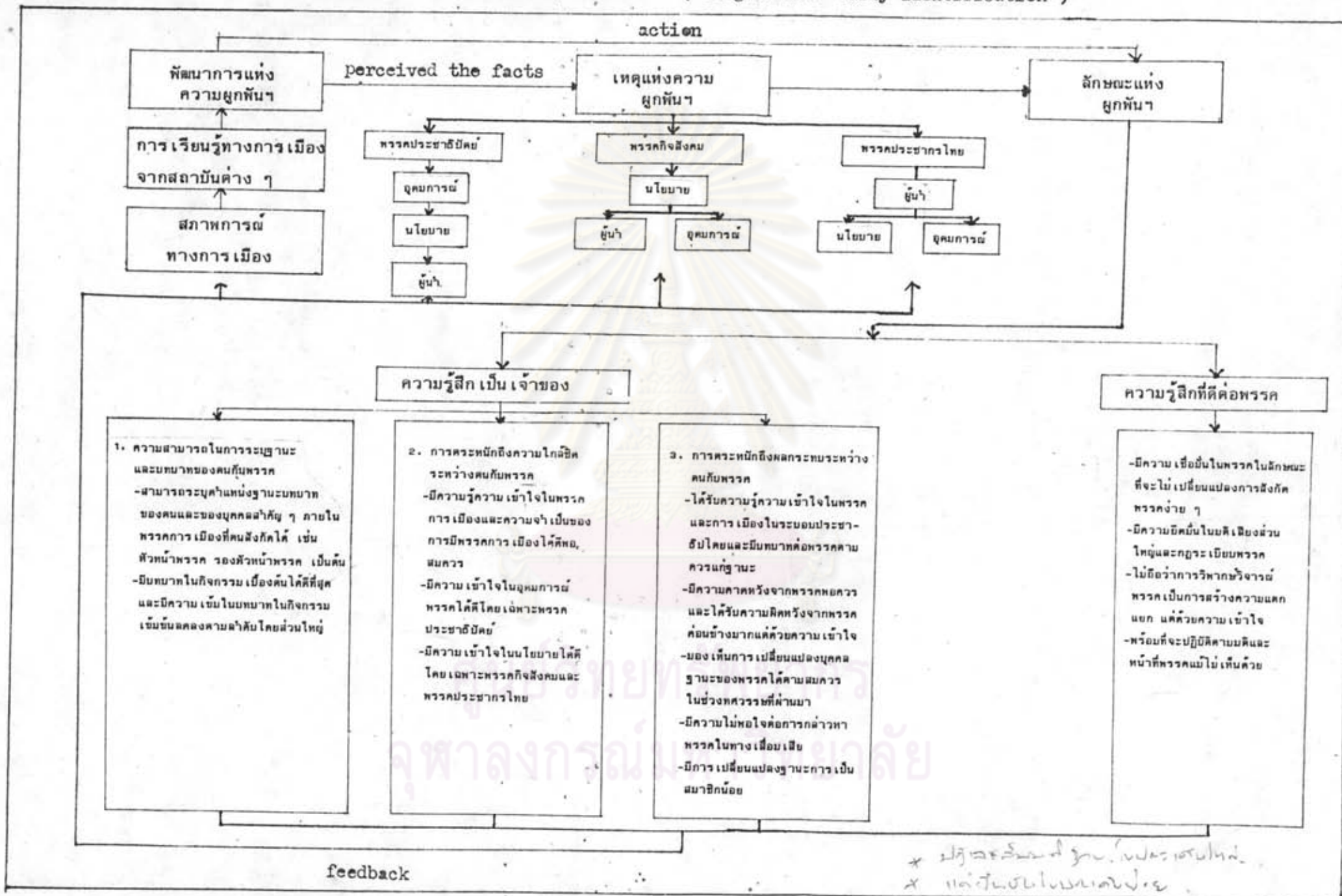
มากมายไป เพราะไม่เชื่อมั่นในระบบการเมืองไทยเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ส่วนน้อยนั้นก็ เป็นเพียงความคิดที่ยังไม่ประสบมาก่อนที่สุดแล้วก็ยอมรับในหลักการดังกล่าวอยู่นั่นเอง

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปถึงลักษณะความผูกพันพรรคการเมืองของสมาชิกพรรคที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันนั้น แยกกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และในทำนองเดียวกัน หากจะกล่าวโดยสรุปความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานครที่สังกัดพรรคการเมืองที่แตกต่างกันจะมีเหตุลักษณะและพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมือง โดยไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการแย้งกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ทั้งหมด ดังนั้น คนกรุงเทพมหานครจึงเป็นผู้ที่มีความผูกพันพรรคการเมืองตามแนวการศึกษาวิจัยดังกล่าวเป็นอย่างดีในระดับที่เข้มข้น (Strong) ที่เกี่ยว "คนที่มีความเข้มข้น (Strong) ในความผูกพันพรรคการเมืองเขาจะรู้สึกว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเขา ในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยมิตรภาพ สนุกสนาน และตื่นเต้น"¹ (a strong identification with the party a sense that Politics is one's way of life, social contracts and friendship, fun and excitements)

ดังนั้น ในบทสรุปนี้จึงใคร่ที่จะเสนอเป็นรูปภาพของความผูกพันของพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร จากที่ได้ศึกษาจากกรอบทฤษฎีแนวความคิดที่ผ่านมามากครั้งหนึ่ง โดยจะได้อธิบายในเชิงสรุปเนื้อหาสาระ ทั้งนี้เพื่อจะได้เห็นภาพลักษณะโครงสร้างที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และง่ายแก่การทำความเข้าใจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ David E. Price, Bringing Back the Parties (Washington D.C. :

จากรูปภาพที่แสดงความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร มีข้อพิจารณาอยู่หลายประการ คือ

1. ในส่วนของพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร นั้นพัฒนามาจากการเรียนรู้หรืออิทธิพลของสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม ประกอบด้วยเหตุการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้เกิดความผูกพันมากกว่าที่จะพัฒนาการมาจากกลุ่มหรือการสังกัดกลุ่มที่เป็นพื้นฐานหรือสนับสนุนพรรคการเมือง อย่างเช่น ทางตะวันตกหรือสังคมอุตสาหกรรม
2. เหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมืองมีลักษณะแตกต่างกันออกไปของแต่ละพรรคการเมือง สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เน้นความผูกพันในแง่อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นหลัก แสดงถึงการยึดมั่นในระบบนี้เป็นสำคัญ จะก้าวเหวี่ยงอะไรก็แล้วแต่ แต่ก็น่าพิจารณาว่าประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ พรรคประชาธิปัตย์มีความพยายามต่อต้านเผด็จการมาโดยตลอดและโคกกลายมา เป็นจุดยืนของพรรคที่มวลสมาชิกต้องยึด ทำให้พรรคดำรงอยู่ได้ และที่สำคัญคือเป็นพรรคที่มี ฐานมวลชนที่ค่อนข้างแน่นอนจึงทำให้พรรคมีความเหนียวแน่น พรรคประชาธิปัตย์จึงได้เปรียบพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งยังมีอายุน้อย และต้องอาศัยบารมีของหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ ทั้งในสภาและนอกสภา แม้สมาชิกพรรคกิจสังคมยึดมั่นในนโยบายพรรคก็จริง แต่ก็ไม่มั่นใจกว่าหากนโยบายไม่อาจนำไปปฏิบัติได้ดังสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วในอนาคตสมาชิกพรรคก็อาจไขว้เขวได้ ในสถานการณ์ที่พรรคการเมืองยังใหม่เช่น พรรคกิจสังคมหรือพรรคประชากรไทย ผู้นำพรรคหรือสมาชิกระดับสูงของพรรค จึงมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่หรือไม่ของพรรคมากกว่าสมาชิกโดยทั่วไป ทั้งนี้โดยไม่มองอิทธิพล ลักษณะ โครงสร้างการเมืองไทยมาเป็นปัจจัยภายนอก
3. ในส่วนของลักษณะความผูกพันพรรคการเมืองสมาชิกพรรคได้รับรู้และเรียนรู้หลาย ๆ อย่างจากพรรคการเมืองที่ตนสังกัด ไม่ว่าจะความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรู้สึกที่ติดต่อพรรคเหล่านี้เชื่อมโยงสมาชิกเข้ากับพรรคได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจ ทั้งอารมณ์และเหตุผลของบุคคลในแง่ความรักความชอบหรือความดีงามในหัวใจที่มีต่อพรรคการเมือง ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองจึงค่อนข้างมีความละเอียดอ่อน จะเห็นได้จากพัฒนาความผูกพันที่ดี เหตุแห่งความผูกพันที่ดี หรือแม้แต่ลักษณะความผูกพันที่ดีกว่าจะเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและกระบวนการ ซึ่งส่งผลให้เกิดผลคือพรรคการเมืองและระบบการเมืองที่ปรารถนานั้นมิใช่ง่ายเลย แต่เป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อน ต้องมีการสร้าง มีการปลูกฝัง มีการเรียนรู้ และการถ่ายทอดตลอดถึงการสร้างบรรยากาศเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้น อันจะส่งผลคือกระบวนการสร้างความผูกพันเช่นนั้นได้ แน่หนที่สุดว่าความผูกพันพรรคการเมืองมีอาจสร้างขึ้นด้วยการข่มขู่หรือบังคับ แต่เป็นการเกิดขึ้นตามความสมัครใจด้วยการจงใจของบุคคลในสังคม ภายใต้บรรยากาศของการปกครองในระบบประชาธิปไตย

ดังนั้นในการเสนอแนะ การสร้างความผูกพันพรรคการเมืองให้เกิดขึ้นเป็นแนวคิดของนักศึกษาและผสมผสานกับการสังเกตศึกษาวิจัยที่ได้มาจากการสอบถามสมาชิกพรรคการเมืองว่าการที่จะสร้างความผูกพันพรรคการเมืองให้ดียิ่งขึ้นนั้นควรทำอย่างไร ดังนั้นจึงใคร่ขอเสนอแนะเป็นข้อพิจารณา แบ่งออกเป็น 2 ระดับด้วยกันคือ

1. ระดับกว้างคือการสร้างบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นให้มากที่สุด ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำลังดำเนินไปค่อนข้างราบรื่นพอสมควรในปัจจุบัน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร แม้ส่วนหนึ่งมาจากสถานการณ์ทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีส่วนในการปกครองประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์ทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมือง ถือว่าเป็นการสร้างบรรยากาศให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองและมีความรู้ความเข้าใจสนใจการเมืองในระบบประชาธิปไตยยิ่งขึ้น

อันที่จริงบรรยากาศทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ประเทศไทยโดยคนไทยได้พยายามต่อสู้ให้ได้มาตลอดตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา แต่ระบบการเมืองไทย

ถูกปิดกั้นการสร้างบรรยากาศนั้นมาโดยตลอดเช่นกัน ทั้งที่ไ้มีการต่อสู้เรียกร้องมาโดยตลอด กระทั่งมีเหตุการณ์และสถานการณ์เกิดขึ้นในทศวรรษนี้เอง ดังนั้นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองที่ผันผวนนำไปสู่การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการเมืองมากขึ้น โดยมีพรรคการเมือง เป็นองค์กรระดมประชาชนเข้าสู่ระบบเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้บรรยากาศของการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงมีความสำคัญต่อการสร้างความผูกพันพรรคการเมือง โดยเฉพาะคนไทย ไม่เฉพาะคนกรุงเทพมหานคร เท่านั้น และในการสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยก็จะต้องทำให้เกิดทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติและระดับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาคราชการและเอกชนด้วย ดังนั้นจึงเชื่อว่าการสร้างเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงพร้อมกับการสร้างบรรยากาศให้เกิดขึ้นในทุกระดับดังกล่าวแล้ว การณ์ก็จะกลายเป็นการสร้างกระบวนการกลมกลืนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมโดยรวม และความผูกพันพรรคการเมืองก็จะเกิดขึ้นพร้อมกับบรรยากาศและกระบวนการที่มีอยู่ในสังคมนั้นเอง

2. ระดับแคบ หมายถึง การมอง ระดับหน่วยหรือสถาบันที่มีอยู่ในสังคมที่มีส่วนในการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาความผูกพันพรรคการเมืองและระบอบประชาธิปไตย

หน่วยหรือสถาบันในสังคมนั้นมีมากมายตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือ ครอบครัวเป็นต้นไป ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงทั้งหมด แต่จะกล่าวถึงสถาบันพรรคการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างใกล้ชิดกับความผูกพันพรรคการเมืองของประชาชนและเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องนี้โดยเฉพาะ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพรรคการเมืองมีส่วนอย่างมากต่อการดำรงอยู่และความเป็นไปของระบอบการปกครองของไทย จะสังเกตเห็นได้ว่าพรรคการเมืองไทยปัจจุบันกล่าวได้ว่าสามารถดึงคุ้ยอำนาจจากสถาบันอื่นได้บ้างตามสมควร และสามารถระดมประชาชนเข้าสู่ระบบมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยและเป็นรูปแบบของประชาธิปไตยโดยเฉพาะ

พรรคการเมืองจึงมีอำนาจและอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง สร้างความรู้สึกนึกคิดแบบประชาธิปไตยให้กับคนไทยไม่น้อย แม้ว่าพรรคการเมืองไทยมิได้เกิดขึ้นและพัฒนาความแบบอย่างทฤษฎีตะวันตกก็ตาม พรรคการเมืองก็ได้ชื่อว่าเป็นสถาบันทางการเมืองของไทยที่สามารถเสริมสร้างและดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยของไทยได้พอสมควรในทศวรรษนี้

การสร้างความรู้สึกรู้สึกพรรคการเมืองให้เกิดขึ้นได้นั้นมีแง่มุมแง่คิดมากมาย เพราะความรู้สึกรู้สึกพรรคการเมืองมีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายอย่าง ดังที่กล่าวแล้วอย่างใดก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า หากพรรคการเมืองมีความเป็นสถาบันสูง เช่น ในยุโรป อเมริกา แล้ว ความรู้สึกพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นโดยปริยาย เพราะความเป็นสถาบันพรรคการเมือง เป็นผลสรุปที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างและกระบวนการในระบบการเมืองและสังคมแบบประชาธิปไตยที่ได้รับการพัฒนามาอย่างเต็มที่แล้ว กรณีของพรรคการเมืองไทยซึ่งมีความเป็นสถาบันทางการเมืองที่ค่อนข้างน้อย เพราะมีปัญหาหลาย ๆ อย่างในระบบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองเองอยู่ในตัว ดังนั้นข้อเสนอในประเด็นนี้เป็นข้อเสนอที่สะท้อนปัญหาบางประการที่ได้จากการศึกษาวิจัย การสังเกตสอบถามสมาชิกพรรคการเมืองที่ผ่านมา ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนบางประการของพรรคการเมืองไทยซึ่งยังก้อยในการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดขึ้น ข้อเสนอจึงเป็นการผสมผสานตามที่สมาชิกพรรคการเมืองเสนอกับความคิดของผู้ศึกษารวมทั้งนักวิชาการบางท่าน เข้าด้วยกัน

1. พรรคการเมืองควรมียึดหลักและวิธีการประชาธิปไตยในการดำเนินงานของพรรคให้มาก เพราะการยึดหลักการดังกล่าวเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีและเสริมสร้างระบอบการปกครองไปในตัว ไม่ว่าจะการบริหารงานภายในพรรค การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือการตัดสินใจภายในพรรคควรที่จะอยู่ในหลักและวิธีการประชาธิปไตยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

จากการวิจัยพบว่า สมาชิกระดับล่าง (สามัญ) หรือแม้แต่บางท่านที่อยู่ในระดับกลาง รู้สึกว่าพรรคดำเนินงานค่อนข้างเป็นเรื่องของสมาชิกระดับสูง หรือไม่ก็อยู่ที่ตัวบุคคลเพียงไม่กี่คน แม้เป็นเพียงความรู้สึก แต่จริง ๆ แล้วก็มีข้อเท็จจริงอยู่บ้าง จะสังเกตได้จากคำพูดของผู้ศึกษาของสมาชิกพรรคคนสำคัญ ๆ ในพรรคหรือที่ให้สัมภาษณ์ตามที่สื่อมวลชนเสนอในบางครั้ง

การขาดการยึดมั่นในหลักและวิธีการประชาธิปไตยอย่างแท้จริงทำให้สมาชิกรู้สึกไม่พอใจและมองภาพพจน์ของพรรคที่ตนสังกัดไปในทางลบ จริงอยู่การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมของคนไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก แต่ในระบอบองค์กรสถาบันที่เรียกว่าองค์การประชาธิปไตย เช่น พรรคการเมืองน่าจะเป็นแบบอย่างของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ยากนักได้ เพราะบุคคลที่เข้ามาสังกัดพรรคการเมืองถือว่ามีมาตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นแรงจูงใจมากกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งขาดการกระตุ้นในองค์กรทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยที่ใกล้ชิด ดังนั้น ผู้นำทางการบริหารในพรรคน่าจะคำนึงถึงหลักและวิธีการประชาธิปไตยเพื่อเปลี่ยนค่านิยมที่ยึดมั่นในตัวบุคคลให้ไปเป็นประชาธิปไตยให้ได้ อย่างน้อยในระบอบที่สมาชิกพรรคไม่รู้สึกรู้ว่ามีความขัดแย้งต่อการดำเนินงานของพรรค เพราะจะเป็นผลดีต่อบรรยากาศและการสร้างความผูกพันพรรคการเมืองให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างความใกล้ชิดระหว่างพรรคกับสมาชิกในสังกัดด้วยกันให้เกิดขึ้นให้มากและต่อเนื่อง เพราะการใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างสมาชิกทำให้มีโอกาสสร้างการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอปัญหา และการแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ของชาติ ซึ่งพรรคการเมือง เฝ้าอยู่ตลอดเวลา พรรคการเมืองที่ดีจะต้องมีความไวต่อปัญหาและแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ให้มากที่สุด การจะเป็นเช่นนั้นได้วิธีหนึ่งก็คือ ให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหา เสนอแนะการแก้ปัญหาค่าง ๆ ให้มากที่สุด ไม่ว่าก่อนการเลือกตั้งหรือหลังการเลือกตั้งไปแล้ว ซึ่งจะเป็นการระดมความคิดจากหลายฝ่ายจากสมาชิกพรรคในสังกัดได้มากที่สุด แต่ทั้งนี้มิใช่ทั้งหมดทุกเรื่องแค่ควรพยายามให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทในพรรคให้มากที่สุด

จากการสอบถามสมาชิกพบว่าความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกกับพรรคจะมีอยู่มากก็ช่วงก่อนการเลือกตั้ง แต่หลังจากนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง สิ่งหนึ่งที่สมาชิกเห็นว่าความใกล้ชิดจะเกิดก็คือให้มีโอกาสรับทราบความเป็นไปของพรรคที่ตนสังกัดให้มากที่สุดจะด้วยเอกสารสำเนาต่าง ๆ ด้วยเรื่องราวของพรรคให้มากที่สุด เพราะบางครั้งสมาชิกหาโอกาสพบปะกันลำบากหรือแม้พบปะกันทีมนาน ๆ ครั้ง และอย่างเป็นทางการด้วย สิ่งเหล่านั้นก็เชื่อว่า จะต่อเนื่อง หลังจากการเลือกตั้งมีโอกาสรับทราบหรือการพบปะกันน้อยเต็มที่ ลักษณะเช่นนี้ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าการพรรคสนใจเอาใจใส่สมาชิกโดยเฉพาะสมาชิกทั่ว ๆ ไปน้อยเกินไป

ดังนั้นพรรคการเมืองน่าจะจัดให้มีการพบปะกับสมาชิกด้วยกันบ่อย ๆ และง่ายสะดวก ไม่สิ้นเปลืองเงินเกินไป แม้จะเป็นบางช่วง แต่ไม่ควรจะมีระยะช่วงห่างเกินไปกระทั่งสมาชิกมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อพรรคเช่นนั้น ควรที่จะติดตามติดต่อกับสมาชิก จะด้วยหนังสือ เอกสาร สำเนา ความรู้ ความเป็นไปของพรรคโดยตลอดอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และเป็นจริง เป็นจิงด้วย แม้จะนำเห็นใจพรรคการเมืองไทยที่ยังขาดปัจจัยโดยเฉพาะ การเงินเกือบทุกพรรค แต่พรรคการเมืองที่สามารถเติบโตและครองใจคนในสังคมอย่าง กว้างขวางมีโชอาศัยเงินเป็นหลัก แต่เพียงอย่างเดียว อุดมการณ์และนโยบายที่ยึดมั่น ร่วมกันอย่างจริงจัง เป็นหลักเป็นเรื่องสำคัญมากกว่า เช่น พรรคคอมมิวนิสต์เป็นต้น การ สร้างความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกด้วยกันเองหรือกับพรรค จะด้วยการพบปะแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น หรือการใช้เอกสารต่าง ๆ เป็นการแสดงถึงการเอาใจใส่การติดตาม อย่างต่อเนื่อง เป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถผูกมัดจิตใจของมวลสมาชิกให้มีความรู้สึกที่ดี ต่อพรรคได้

3. การปรับปรุงการบริหารงานบุคคลของพรรค ในประเด็นนี้มีความสำคัญ ต่อการสร้างคามผูกพันพรรคการเมืองไม่น้อยเหมือนกัน กล่าวคือ การคัดเลือกบุคคลเข้ามาสังกัดพรรคการเมืองในฐานะสมาชิกพรรค โดยเฉพาะสมาชิกที่จะเข้ามามีบทบาทในระดับสูง ของพรรค ตำแหน่งบริหารหรือผู้สมัครผู้แทนในนามพรรคควรพิจารณาให้รอบคอบ

จากการวิจัยพบสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิกเสื่อมคลายความศรัทธาที่มีต่อพรรคถึงอาจ เปลี่ยนแปลงการสังกัดพรรคได้คือ สมาชิกพรรคในสังกัดบางคนที่พรรคคัดเลือกเข้ามา แล้วก่อปัญหา เช่นการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงการสังกัดพรรค การทำฉันทินัยพรรค เป็นต้น ทำให้สมาชิกคิดว่าหากคนที่เข้ามาสังกัดพรรคเพราะผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นคนมีอำนาจ อิทธิพลทางอื่นที่ไม่เป็นผลดีต่อพรรคคิดว่าการคัดเลือกคนเข้ามาของพรรคไม่คำนึงถึงหลักการ ที่ถูกต้อง แต่คำนึงถึงประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงพรรคและสมาชิกพรรค อย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้สร้างความไม่พอใจให้แก่สมาชิกพรรคมากพอสมควร

ดังนั้น พรรคการเมืองจะต้องคำนึงถึงจุดนี้ด้วยว่าคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามา สังกัดพรรคนั้นควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้อง โดยเฉพาะพื้นฐานการปกครอง ระบอบ ประชาธิปไตย โดยเฉพาะควรคำนึงถึงอุดมการณ์ นโยบายของบุคคลระดับสำคัญ ๆ คือ

พรรคมากกว่าจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีผลประโยชน์แลกเปลี่ยน ซึ่งมีความไม่แน่นอนในการสังกัดพรรค เพราะเมื่อโลกก็ตามผลประโยชน์ในความสัมพันธ์นั้นซัดกัน ปัญหาและภาพพจน์ที่ไม่พึงปรารถนา ก็จะเกิดขึ้นและมีผลกระทบคือความรู้สึกและความผูกพันของสมาชิกที่มีต่อพรรคกำลังช่วยไม่ได้

4. พรรคการเมืองควรสร้างภาพพรรคการเมืองขึ้นใหม่ โดยพยายามแยกภาพระหว่างพรรคกับผู้นำพรรคออกจากกันให้ได้ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าพรรคการเมืองไทย ค้างขึ้นมาโดยอาศัยหัวหน้าพรรคหรือไม่ก็สนับสนุนตัวบุคคลขึ้นเป็นหัวหน้าพรรคที่เนื่องมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ภาพที่ออกมาเสมอคือ พรรคกับตัวบุคคลหรือหัวหน้าพรรคเป็นสิ่งที่เดียวกัน ในที่สุดหัวหน้าพรรคจะโคกเค้นมากกว่าพรรคหรือชื่อพรรคเสียอีก กว๊าย เหตุนี้จึงไม่แปลกใจเลยว่าทำไม เมื่อพูดถึงพรรคการเมืองจึงปรากฏภาพของหัวหน้าพรรค โยลขึ้นมาในความคิดทุกทีพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นภาพซ้อนกันอยู่ เป็นความรู้สึกที่ได้รับการปลูกฝังมาอย่างนั้นโดยตลอดและเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เราไม่ปฏิเสธว่าหัวหน้าพรรคมีความสำคัญต่อพรรคมากเพียงใด แต่หัวหน้าพรรคในความรู้สึกของคนไทยมีความผูกพันในตัวบุคคลมากกว่าระบบพรรค ความแตกต่างในความรู้สึกและเป็นจริงของคนไทยกับคนอยู่ในระบบการเมืองที่บีบกระบอบประชาธิปไตย เป็นชีวิตจิตใจจึงแตกต่างกันมาก

ลักษณะอย่างนี้เป็นปัญหาทางการเมือง โดยเฉพาะระบบการเมืองตลอดถึงระบบประชาธิปไตยของไทย อย่างน้อยที่สุดจะสังเกตเห็นคือ ปัญหาการขาดผู้นำทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย และขาดความมั่นคงของพรรคการเมืองหนึ่ง ๆ กว๊าย เช่น ผู้นำพรรคมีอันเป็นไป พรรคก็พลอยล่มลงไปกว๊าย เป็นคั้น ทำให้ขาดการพัฒนาทางการเมืองไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม ทนทางพอที่จะแก้ภาพเหล่านี้ได้แน่นอนอาจมีมากมายและนักศึกษาเห็นคว้อย่างยิ่งบางประการดังที่ สุจิต บุญบงการ¹ เสนอไว้ คิดว่าน่าจะแก้ปัญหานี้ได้ประการหนึ่ง คือ พรรคการเมืองจะต้องแสดงฝีมือในการทำงานอย่างเต็มที่ทุกครั้ง

¹สุจิต บุญบงการ, พรรคการเมืองกับการศึกษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทยในช่วง พ.ศ. 2517-2519 (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2528), หน้า 145.

ที่มีโอกาส และพรรคการเมือง ต้องพัฒนาองค์กรและองค์บุคคลให้สามารถรับมือกับสิ่งที่เพิ่มขึ้นให้ใคร่หรือให้การทำงานของพรรคมาอยู่ที่องค์กรมิใช่ที่ตัวบุคคล

การพัฒนาองค์กรพรรคให้สามารถรับมือกับการแก้ไขปัญหาคือเพิ่มขึ้นและการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อพรรคและเพื่อพัฒนาทางการเมืองให้เป็นสถาบันเป็นเรื่องจำเป็นในทุกยุคทุกสมัยตราบไคที่พรรคการเมืองยังขาดความเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง หนทางหนึ่งที่น่าจะทำได้ก็คือการพยายามกระจายอำนาจในการบริหารการตัดสินใจในการดำเนินงานทางการเมืองของพรรคและปัญหาของชาติ ซึ่งครั้งสุดท้ายอยู่ที่คณะกรรมการที่มาจากกรรมการเลือกตั้งของมวลสมาชิกให้มากที่สุด ทั้งนี้ให้มีคณะกรรมการทุกระดับของการบริหารพรรค ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นหรือกิจการสาขาพรรคการเมือง ลักษณะเช่นนี้เป็นการเน้นการแสดงออกของพรรคในรูปแบบของคณะกรรมการพรรคในระดับต่าง ๆ มากกว่าเน้นตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งในพรรคเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ให้เกิดขึ้นภายในก่อน นั่นคือการพัฒนาองค์กรในแบบประชาธิปไตยที่เป็นระบบมากกว่าตัวบุคคลนั่นเอง

อันที่จริง อาจจะมีวิธีการมากมายหลายแนวทางสำหรับการแก้ปัญหา แต่คิดว่าแนวทางดังกล่าวครอบคลุมแนวทางไว้เกือบทั้งหมด เพราะการพัฒนาองค์กรพรรคนั่นเอง เป็นตัวแปรสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับพัฒนาทุก ๆ ด้านที่อยู่ภายในพรรคการเมือง แต่จะมีรายละเอียดในการแก้ปัญหาและการพัฒนาองค์กรนั้นเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาให้มากกว่านี้

กล่าวโดยสรุป สำหรับข้อเสนอแนะการสร้างความผูกพันพรรคการเมืองซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่ามีความสำคัญที่ควรพิจารณาหลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ การเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองให้มากที่สุดในทุกระดับขององค์กร สถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นไปเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และแคบลงมาอีกคือการพัฒนาพรรคการเมืองซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ทางการเมืองที่ประชาชนเข้าไปผูกพันด้วยให้เป็นองค์กรที่มีศักยภาพได้มาตรฐานควรแก่การยอมรับของประชาชนได้มากที่สุด นั่นคือพรรคการเมืองไทยจะต้องปรับปรุงโครงสร้างภายในพอสมควรในระหว่างพรรคกำลังพัฒนาในทุก ๆ ด้านในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นหลักการและวิธีการประชาธิปไตย การสร้างความสัมพันธ์

ใกล้ชิดให้เกิดขึ้นแก่มวลสมาชิก การปรับปรุงการบริหารงานบุคคลของพรรคตลอดถึงการแก้ปัญหาการล่มสลายของพรรคอันเนื่องมาจากการยึดผู้นำ หรือหัวหน้าพรรคมากกว่ายี่สิบระบบพรรคเหล่านี้เป็นประเด็นควรพิจารณา เพราะแนวทางดังกล่าวเป็นผลสะท้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งได้รับจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ทั้งนี้หวังที่จะเห็นพรรคการเมือง เป็นองค์กรทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีอำนาจอิทธิพลเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้แก่สมาชิกพรรคการเมืองและประชาชนโดยทั่วไปยึดมั่นผูกพันได้ตลอดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย